

Uppsala slott

Arkeologi vid ingång A

Bent Syse

RAÄ 88
Uppsala slott
Uppsala
Uppland

UPPLANDSMUSEET

Uppsala slott

Arkeologi vid ingång A

Bent Syse

RAÄ 88
Uppsala slott
Uppsala
Uppland

Omslagsbild: Den nya rampen och trappan till ingång A. Foto mot norr.

Upplandsmuseets rapporter 2011:14
Arkeologiska avdelningen

ISSN 1654-8280

Renritning, planer och foton: Bent Syse om inte annat anges.

© Upplandsmuseet, 2011

Upplandsmuseet, Fyrstorg 2, 753 10 Uppsala
Telefon 018 - 16 91 00. Telefax 018 - 69 25 09
www.upplandsmuseet.se

Innehåll

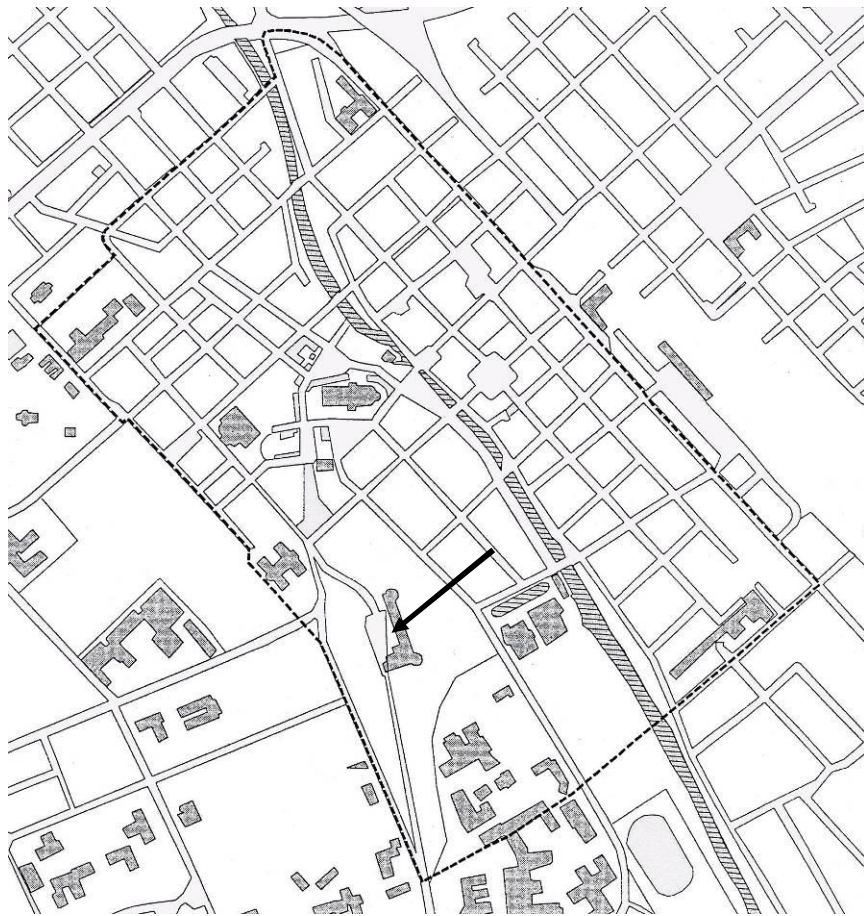
Inledning	6
Målsättning	6
Bakgrund	7
Arbetsföretaget	7
Historik	10
Undersökningsresultat	13
Anläggning A, fundament	13
Anläggning B, grundmur	16
Anläggning C, dörröppning	20
Anläggning D, nedgrävning	22
Sammanfattning	23
Administrativa uppgifter	23
Referenser	23

Inledning

Efter beslut 2011-05-27 från Kulturmiljöenheten, länsstyrelsen i Uppsala län (Istn dnr 431-1802-11) har Upplandsmuseet, Arkeologi, utfört en arkeologisk schaktningsövervakning i samband med schaktningar för ny entré till Uppsala slott, ingång A. Beställare var Statens fastighetsverk, via Bjerking AB, som även bekostat undersökningen.

Rapporten som är sammanställd av Bent Syse redovisar planerade arbeten, områdets historik samt de arkeologiska resultat som framkom vid schaktningarna.

Figur 1. Uppsala stad med begränsningen för fornlämningsområdet Raä 88, Uppsalas medeltida utbredning. Undersökningsplatsen är markerad med pil.

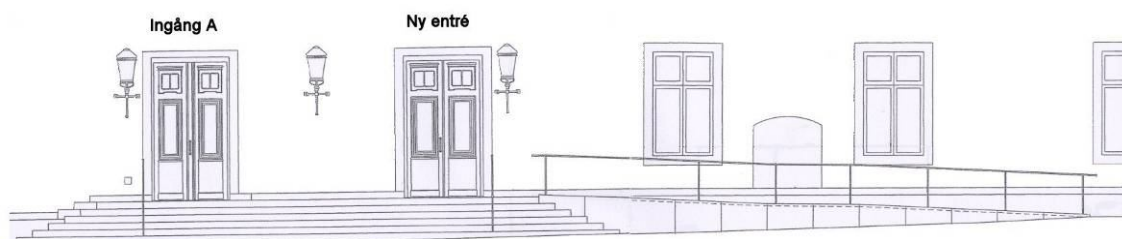
Målsättning

Målsättningen med den arkeologiska schaktningsövervakningen var att dokumentera eventuella framkomna lämningar.

Bakgrund

Arbetsföretaget

På uppdrag av Statens fastighetsverk har Bjerking AB projekterat för en ny entré med trappa och ramp. Denna nya entré som sammanfaller med en äldre entré till slottet ligger strax intill nuvarande ingång A. Idag finns det ett fönster på platsen. Avsikten är att bredda trappan så att den omfattar bägge ingångarna samt anlägga en ramp upp till vilplanet (fig 2-3).

Figur 2. Bearbetad ritning från Statens fastighetsverk visande den planerade trappan och rampen upp mot de två ingångarna. Idag finns enbart en trappa mot ingång A.

Figur 3. Ingång A vid slottets västra långsida innan arbetena startade. Foto mot norr, 2011-06-09.

I en första etapp för att anlägga rampen schaktades en yta om ca 60 m². Den andra etappen påbörjades efter det att rampen byggts och då schaktades en yta av ca 40 m². Schaktdjupet under gårdsytan var i söder planerat till ca 0,8 m och i norr ca 0,5 m. Efter schaktningen grusades ytan inför kommande gjutning av rampen (fig 4-7).

Figur 4. Plattorna har lyfts bort innan schaktningen börjar. Foto mot söder, 2011-06-14.

Figur 5. Efter avslutad schaktning grusades ytan innan gjutning för rampen påbörjades. Den äldre trappan är ännu inte riven. Foto mot norr, 2011-06-23.

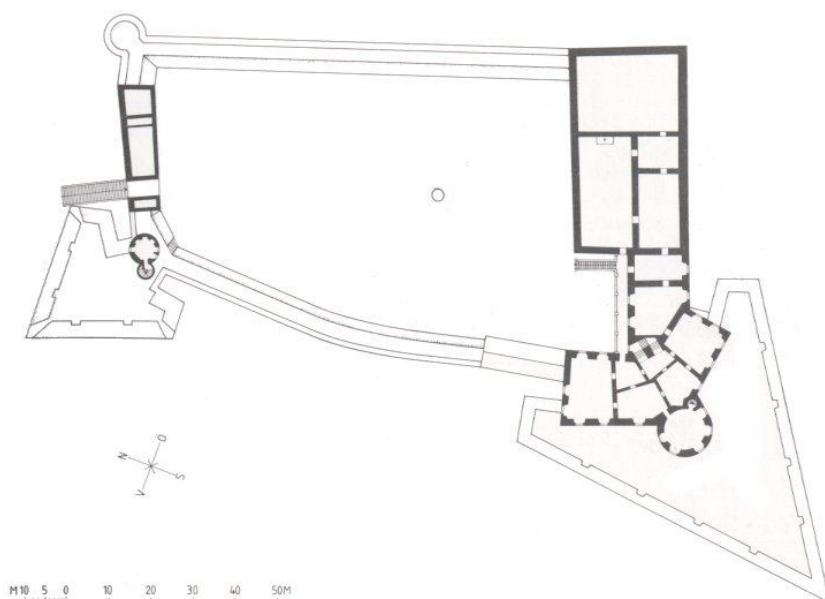
Figur 6. Gjutning av botten utförd. Foto mot norr, 2011-06-30.

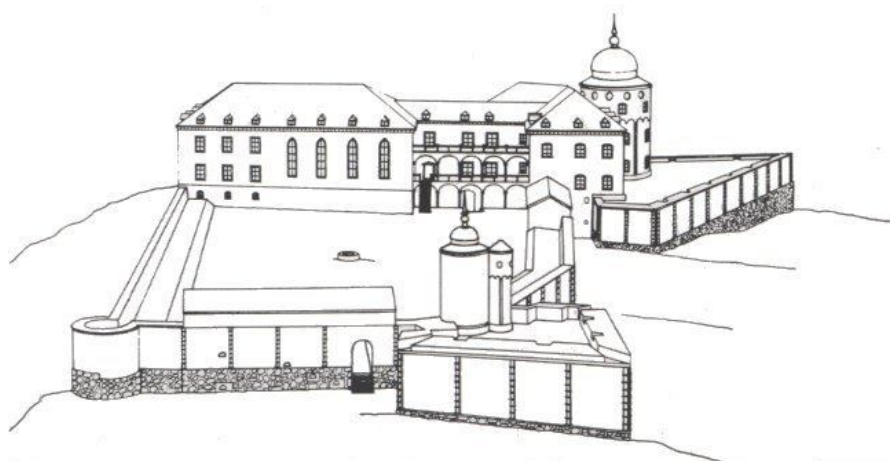
Figur 7. Rampen och den nya trappan färdiga. Återstår en del plattläggning, räcken och byte av dörrar. Foto mot norr, 2011-08-23.

Historik

Som ett led i Gustav Vasas försvarspolitiska program, anlades ett antal borgar runt omkring i Sverige. Uppsala slott som var en av dessa, påbörjades 1549. Den första anläggningen var ett försvarsverk två bastioner, där bostadsdelen var inrymd i anslutning till den södra bastionen, som senare fick namnet Gräsgården. I norra delen anlades en flygel, som anslöt öster om den norra mindre bastionen, den s.k. Styrbiskop. Ett tiotal år senare utökades anläggningen med en flygel i söder (fig 8-10).

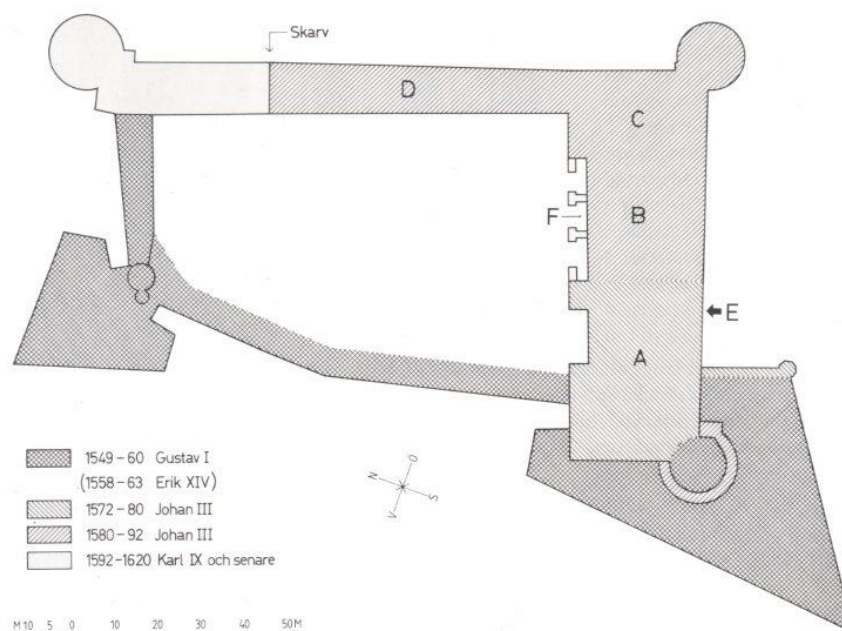

Figur 8. Uppsala slott omkring år 1560, tolkningsförslag av Nils Sundquist. I norr syns flygeln som mellan sig och bastionen troligen haft en port. Teckning Stig Sundberg, Upplandsmuseet.

Figur 9. Perspektivskiss av slottet ca 1560, efter modell av Nils Sundquist. Teckning Stig Sundberg, Upplandsmuseet.

År 1572 härjas Uppsala av en förödande stadsbrand där även slottet drabbades. Den nye byggherren, Johan III, omformade borganläggningen och slottet byggdes ut till ett representativt renässanspalats. Sydflygeln omskapades till en enhetlig byggnad, det s.k. tvärslottet och senare under 1580-talet tillkommer det s.k. långslottet, en smal flygel utmed åsen mot staden i öster.

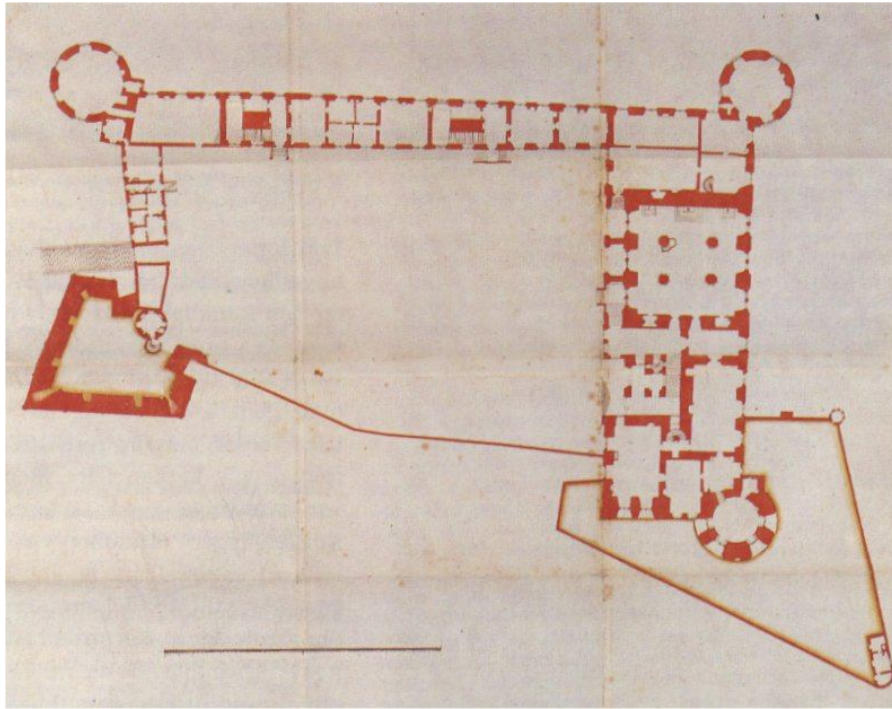

Figur 10. Plan av slottet med de olika byggnadsskedena markerade, enligt Nils Sundquist. Långslottet sträckte sig fram till den markerade skarven där arbetena upphörde i och med Johan III död 1592. Teckning Stig Sundberg, Upplandsmuseet.

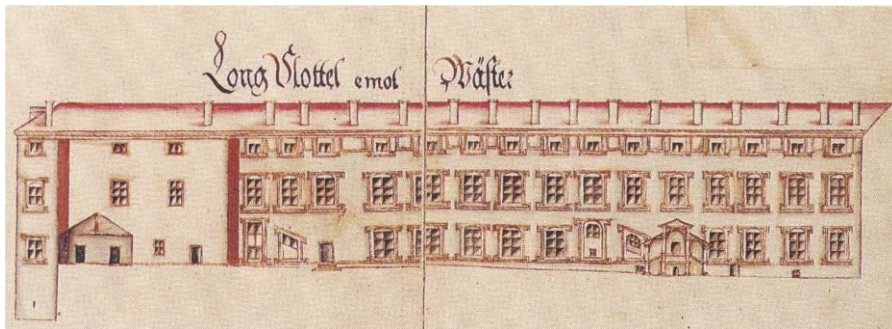
Avslutningen av långslottet och norra tornet tillkom under Karl IX och Gustav II Adolfs regenttid. Någon ny nordflygel uppfördes aldrig, utan här fanns fortfarande den låga flygeln från borgens första byggnadsskede kvar. Denna revs först 1819.

Omkring år 1660 upprättas de första uppmätningssritningarna av slottet av Jean de la Vallée (fig 11). Från denna tid finns också fasadritningar, de sk Rudbeckska ritningarna (fig 12-13). På dessa ser vi slottet i dess mest utbyggda skick under 1600-talet. Slottet står kvar i denna form fram till nästa större stadsbrand, 1702 års brand. Denna brand drabbar slottet hårt och det kom att förfalla under en lång tid framöver. Stora delar av tvärslottet revs och material försvann till andra behov.

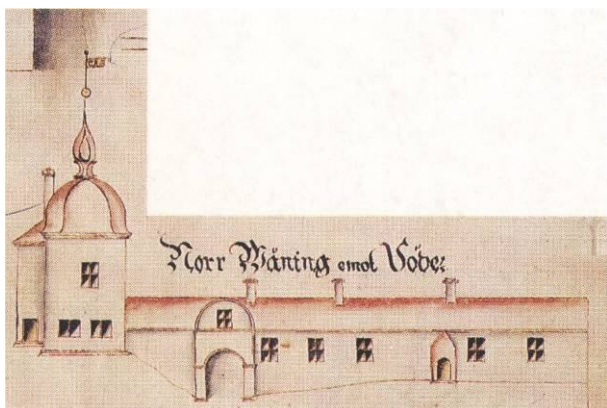
År 1744 påbörjades återuppbyggnaden av slottet, varvid tvärslottet kortades och hela slottet byggdes om i fransklassisk stil. Arbetena avbröts 1762 i brist på pengar och den planerade ombyggnaden av norra flygeln utfördes aldrig.

Figur 11. Plan av slottets nedre huvudvåning. Uppmätning av Jean de la Vallée omkring 1660. Bild ur Douhan 1990.

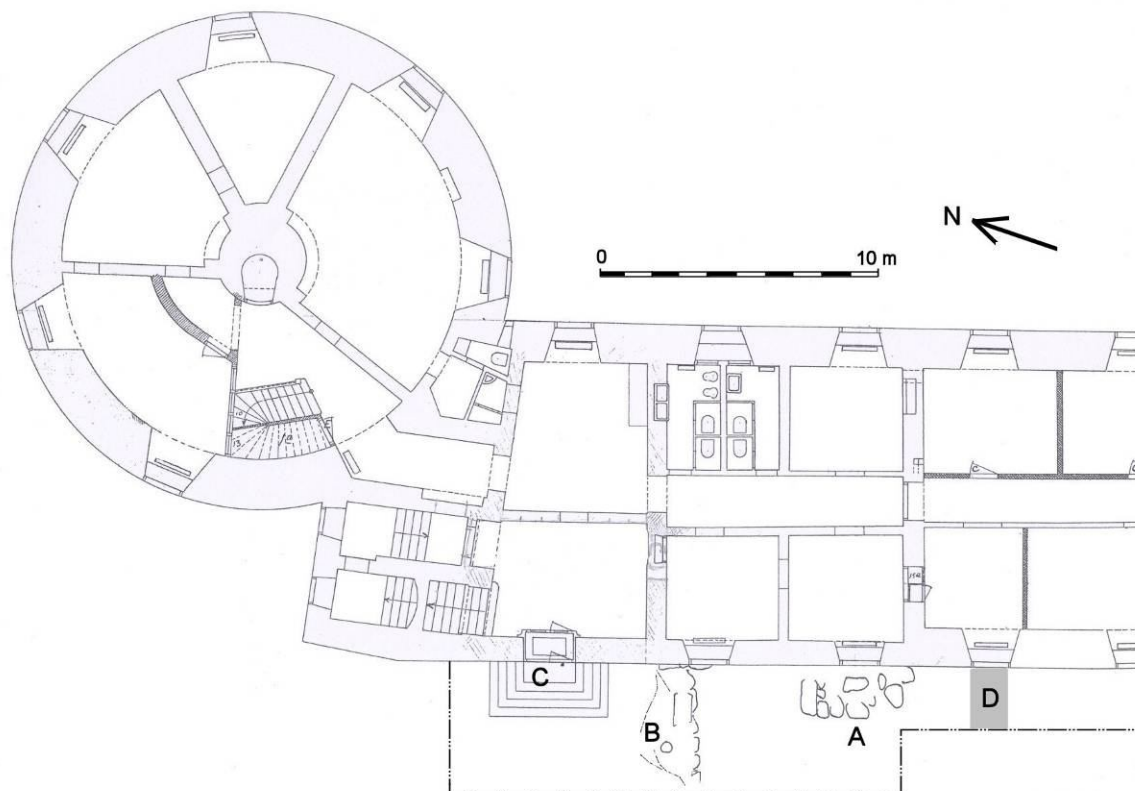
Figur 12. Den inre fasaden av långslottet omkring år 1680. Ur de Rudbeckska ritningarna. Bild ur Douhan 1990.

Figur 13. Den inre fasaden av norra flygeln omkring år 1680. Ur de Rudbeckska ritningarna. Bild ur Douhan 1990.

Undersökningsresultat

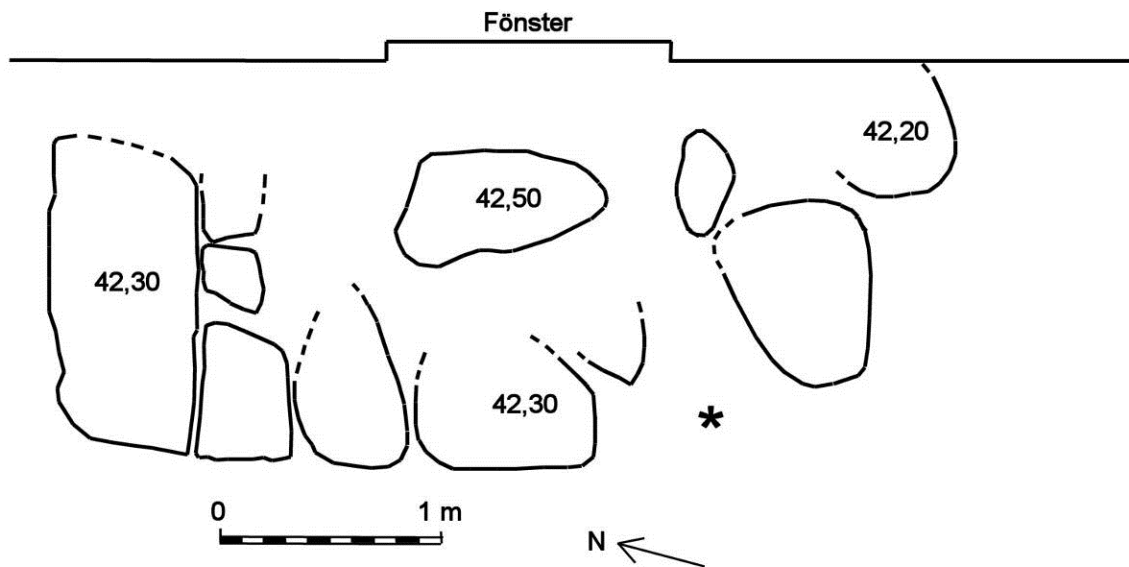
Arbetena startade med att schakta för rampen fram mot trappan innan semesteruppehållet i juli. Efter detta revs befintlig trappa och de sista schaktningarna gjordes i början av augusti 2011. Schaktdjupet för kommande ramp blev under befintliga stenplattor mellan 0,9 m djupt i söder och 0,7 m i norra delen. När befintlig trappa tagits bort schaktades ca 0,5 m under denna. Här fanns också en gjuten betongsula som sparades. I slutet av augusti var arbetena avklarade.

Figur 14. Översiktsplan med begränsningslinje för arbetsområdet. Bokstäverna markerar de iakttagelser (anläggningar) som framkom vid arbetena. Grundritning av slottets långhus från 1935.

Anläggning A, fundament

Strax utanför det andra fönstret från norr fanns en ca 1,8 x 4,1 m stor yta med större stenar. Inblandade mellan dess fanns tegelkross, grus och sand. De låg strax under markytans plattläggning.

Figur 15. Anläggning A. Område med större stenar strax utanför fönster. I partiet markerat med * hade funnits mindre stenar som råkade schaktas bort.

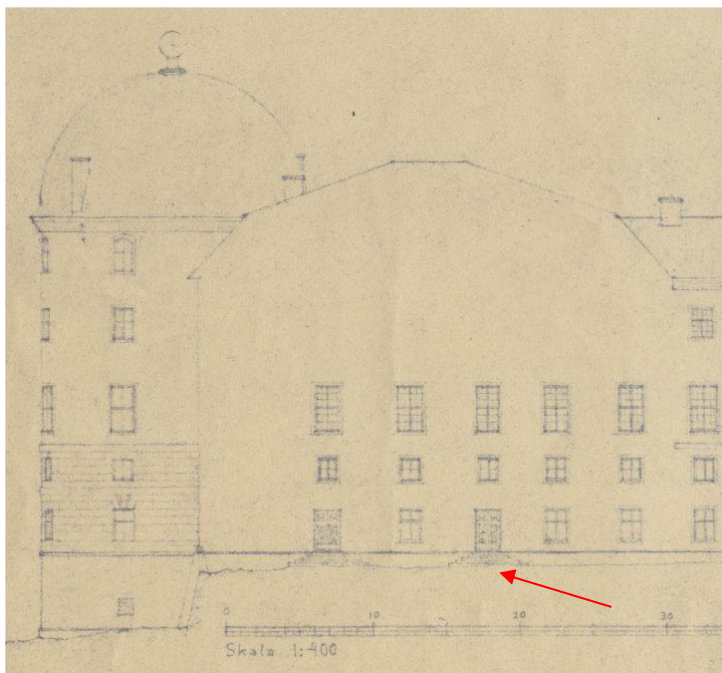
Figur 16. Stenarna i anläggning A fotade mot öster, 2011-06-20.

Figur 17. När stenarna i anläggning A schaktades bort kunde man se att detta fundament var kraftigt uppbyggt med flera stenar emellan de större synliga. Foto mot öster, 2011-06-20.

Tolkning

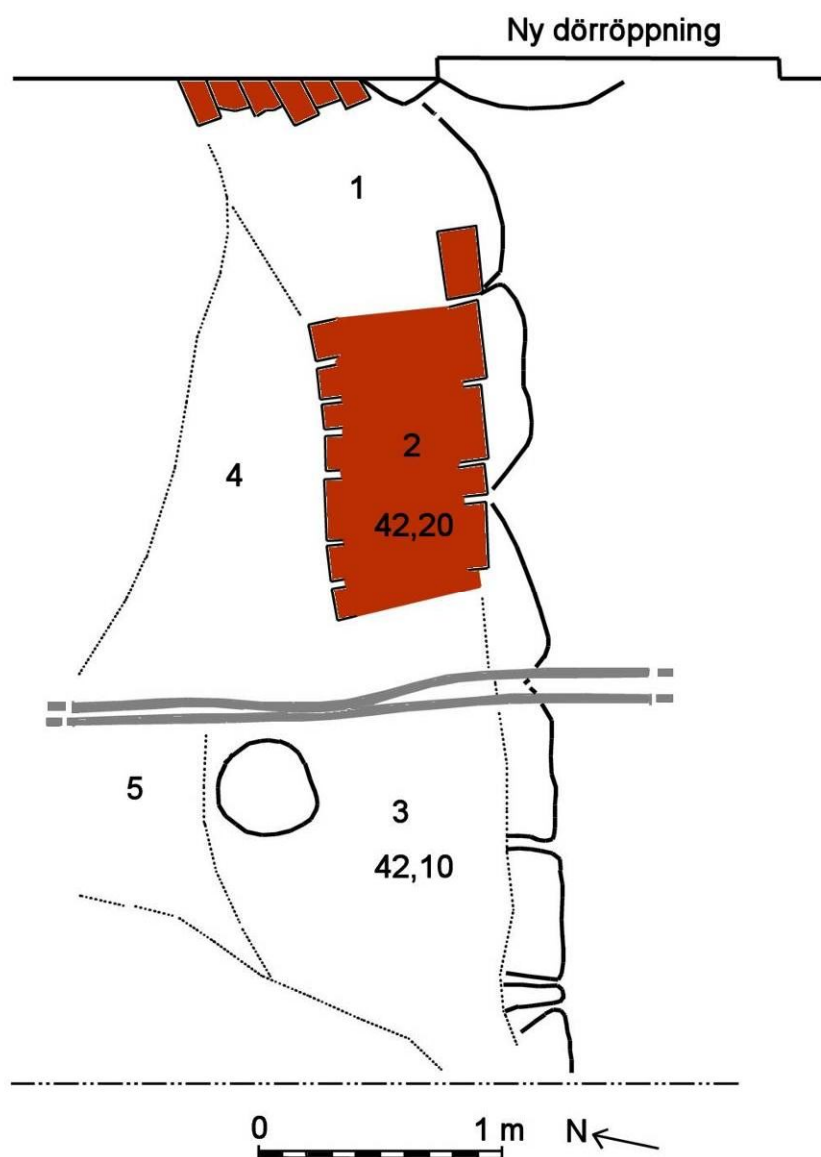
Anläggning A, stenfundament, är grunden till en tidigare trappa och ingång på långslottets västra fasad. Denna ingång syns på en ritning från 1945. När den uppfördes och revs är däremot oklart.

Figur 18. Uppmätning av länsarkitektkontoret i juli 1945. Vid platsen för stenfundamentet syns en trappa och dörröppning.

Anläggning B, grundmur

Strax nedanför det första fönstret (kommande ny entré) från norr framkom resterna efter en grundmur. I vägglivet till slottet kunde ett parti med tegelstenar, ca 0,8 m långt, iakttas. Detta var infogat i långslottets väggliv. I en svag linje, dock ej i vinkel med långslottets fasad, fanns en sträcka med kraftigare grundstenar. På dessa fanns ett större område (0,6 x 1,2 m) med tegelstenar fogade i kalkbruk. Detta parti tillsammans med de i vägglivet infogade tegelstenarna är troligen resterna efter en tegelvägg. På norra delen av denna vägg fanns tegelkross och kalkbruk. Tvärs över muren fanns två nedgrävda elkablar.

Figur 19. Planritning av anläggning B, grundmur. 1. Ett parti med tegelkross och kalkbruk som sträcker sig in mot och delvis under nr 2. 2. Tegelstenar fogade i kalkbruk (tegelvägg). 3. Mycket kalkbruk och en del tegelkross. Inga synliga spår efter tegelväggen. 4. Tegelkross i kalkbruk samt enstaka 6 – 10 cm stora stenar. 5. Stenar med spår av kalkbruk i ytan.

Figur 20. Anläggning B, grundmur. Foto mot norr, 2011-06-20.

Figur 21. Anläggning B, grundmur. Foto mot öster, 2011-06-20.

Figur 22. Anläggning B, grundmur. Det bevarade vägglivet liggandes på grundstenar, se nr 2 på figur 19. Foto mot norr, 2011-06-20.

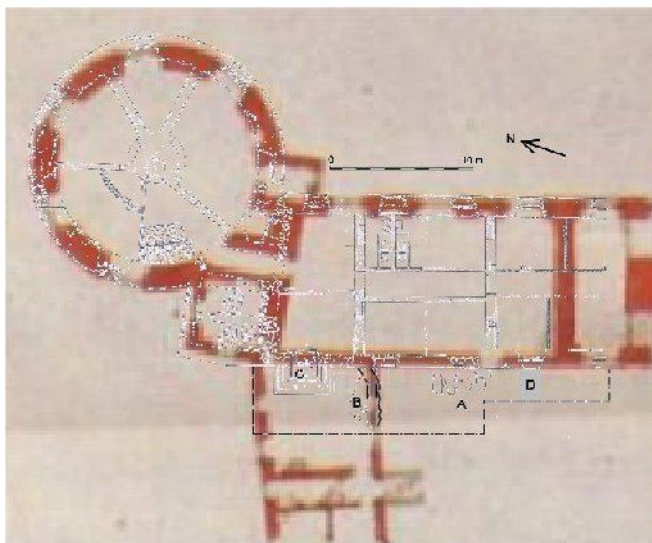
Figur 23. Grundmuren och tegelväggen med anslutningen till långhusets väggliv. Foto mot norr, 2011-06-21.

Figur 24. Detalj av tegelväggens anslutning till långhusets väggliv. Foto mot öster, 2011-06-21.

Tolkning

Anläggning B, grundmur, är resterna efter norra flygelns södra vägg. Både riktning och läge passar väl överens med Jean de la Walleés uppmätning från 1660. Denna grundmurs östra del tycks vara tidigare uppförd än långslottet, då grundmuren fortsatte in under långslottets vägg och grund. Detta bekräftar bebyggelseutvecklingen enligt Nils Sundquist, som menar att norra flygeln uppfördes före långslottet.

den norra flygeln.

Figur 25. Sammanläggning av Jean de la Walleés uppmätning från 1660 och nuvarande uppmätning. Här syns tydligt hur anläggning B är den södra väggen till

Anläggning C, dörröppning

Efter det att trappan rivits framkom spår efter en dörröppning strax under nuvarande entré. Öppningen har murats igen vid någon tidpunkt, helt klart före trappan byggdes. Endast det övre dörrvalvet var synligt bakom igenmurningen.

Fig 26. Under entréns vänstra del finns spår efter en äldre dörröppning. Foto mot sydost, 2011-08-10.

Fig 27. Detalj av den igenmurade öppningen som ligger strax under den norra entrén. Foto mot öster, 2011-08-10.

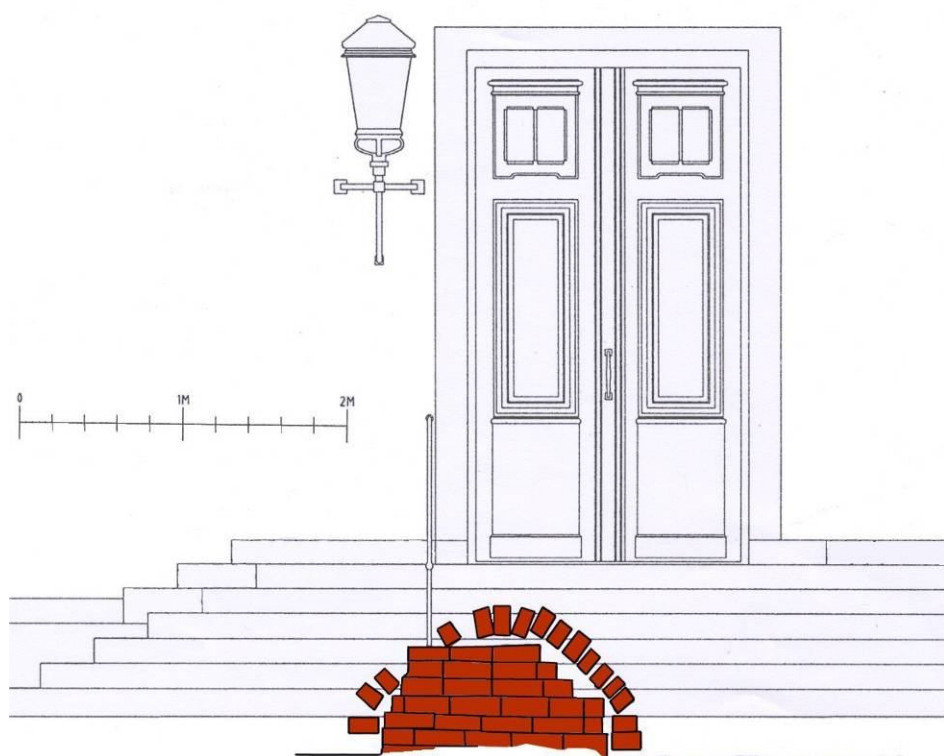
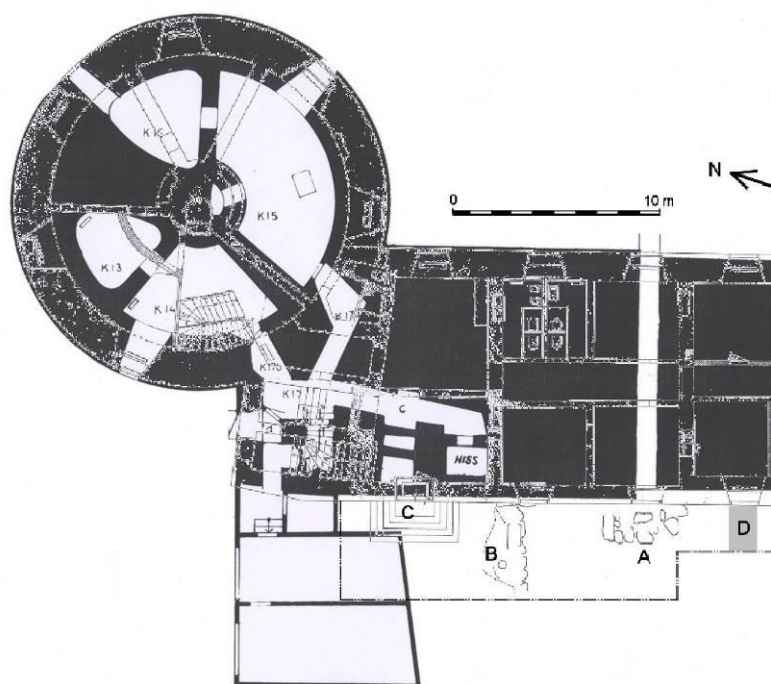

Fig 28. Fasaduppmätning från foto med den igenmurade dörröppningen infogad på ritning av den norra entrén.

Tolkning

Anläggning C, dörröppning. Denna öppning kan finnas före långslottet och vara rester efter en ingång till norra flygeln, från öster. En annan tolkning är att det varit en förbindelse mellan långslottets källare och en källare i norra flygeln. I så fall har den tagits upp i början av 1600-talet.

Figur 29. Sammanläggning källaruppmätning från 1974 och nuvarande uppmätning. Här syns tydligt hur dörröppningen ansluter mot en gång i källaren. Bilden visar också hur det underliggande garaget i väster har stört tidigare lämningar från norra flygeln.

Anläggning D, nedgrävning

Strax nedanför det tredje fönstret från norr fanns en sträcka, ca 1,2 m bred, med återfyllt åsgrus (fig 14). På bägge sidor om denna var åsgruset rent och sterilt. Anläggningen undersöktes inte i botten utan syntes enbart vid den avschaktade nivån.

Tolkning

Troligen härrör denna efter en nedgrävning, kanske för indragning av vatten eller liknande till slottets källare, som skett under senare tid.

Sammanfattning

Efter beslut från Kulturmiljöenheten, länsstyrelsen i Uppsala län har Upplandsmuseet, Arkeologi, utfört en arkeologisk schaktningsövervakning i samband med anläggande av ny ramp och trappa vid ingång A vid Uppsala slott. Målsättningen var att dokumentera eventuella lämningar som framkom vid arbetet. Fyra anläggningar, varav en yngre, framkom vid övervakningen. Två kunde härledas att höra till den tidigare norra flygeln, medan ett stenfundament hör ihop med en senare trappa till långslottet.

Administrativa uppgifter

Plats: Uppsala slott, Uppsala

RAÄ nr: 88

Fornlämningstyp: Medeltida kulturlager

Undersökningstyp: Arkeologisk schaktningsövervakning

Orsak till undersökningen: Anläggande av ny trappa och ramp

Fältundersökningsperiod: 2011-06-17 tom 2011-08-23

Projektledare: Bent Syse

Upplandsmuseets dnr: Ar-431-2011

Upplandsmuseets projektnr: 8382

Beställare: Statens fastighetsverk via Bjerking AB

Handläggare på länsstyrelsen i Uppsala län: Roger Edenmo

Länsstyrelsens dnr och datum för beslut: 2010-09-28, 431-3849-10

Fynd: Inga fynd påträffades.

Arkivmaterial: Förvaras vid Upplandsmuseets arkiv.

Referenser

Douhan, B. (red) 1990. Uppsala slott. Vasaborgen. Uppsala.

Sundquist, N. 1971. Willem Boy i Uppsala. Uppsala.

Upplandsmuseets arkiv